

“ILMIY TAFAKKUR VA ZAMONAVIY TADQIQOTLAR: MUAMMOLAR, YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR” MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY KONFERENSIYASI
Qabul qilindi: 30-sentabr 2026-yil • Ma’qullandi: 6-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 13-oktabr 2026-yil

QADRIYATLARNI ASRAB-AVAYLASHDAGI MILLIY QONUNCHILIK ASOSLARI

Abdumuxtarov Dilyorbek Farxotjon o‘g‘li
Andijon davlat pedagogika instituti
O‘quv-metodik ta’minot bo‘limi uslubchisi

UDK: 37.091.3:17.022.1

E-mail: dilyorbekabdumuxtarov 716@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda milliy qadriyatlarni asrab-avaylashning O‘zbekiston Respublikasidagi konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari, madaniy merosni muhofaza qilish mexanizmlari hamda milliy an’analarni avlodlar davomiyligida saqlash masalalari tahlil qilinadi. Milliy qadriyatlarni huquqiy muhofaza qilishning nazariy va amaliy jihatlari, qonunchilik normalarini amalga oshirishda davlat va fuqarolik jamiyati institutlarining o‘rni yoritiladi. Shuningdek, milliy qadriyatlarni saqlash samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: milliy qadriyatlar, milliy qonunchilik, konstitutsiyaviy kafolatlar, madaniy meros, nomoddiy meros, huquqiy muhofaza, milliy o‘zlik, ma’naviy meros, avlodlar davomiyligi, huquqiy madaniyat.

Kirish

Milliy qadriyatlar jamiyatning tarixiy taraqqiyoti davomida shakllangan, xalqning o‘zligini anglashini ta’minlaydigan va avlodlar o‘rtasidagi ma’naviy bog‘liqlikni mustahkamlaydigan ijtimoiy-madaniy hodisadir. Ular faqat o‘tmishdan qolgan urf-odatlar yig‘indisi bo‘lib qolmasdan, jamiyatning bugungi taraqqiyot yo‘nalishi, ijtimoiy munosabatlari va kelajak haqidagi tasavvurlariga ham ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli milliy qadriyatlarni asrab-avaylash masalasi ma’naviy tarbiya bilan bir qatorda, davlatning huquqiy siyosati va institutsional faoliyatining ham muhim yo‘nalishi hisoblanadi.

Globallashuv, raqamli kommunikatsiyalarning kengayishi va madaniyatlararo aloqalarning jadallashuvi sharoitida milliy qadriyatlarni saqlashga faqat an’analarni targ‘ib qilish nuqtayi nazaridan yondashish yetarli emas. Ularni muhofaza qilishning huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish, madaniy merosni avlodlarga yetkazishning uzluksizligini ta’minlash hamda fuqarolarning bu boradagi mas’uliyatini kuchaytirish zarur. Mazkur jarayonning samaradorligi qonunchilik normalarining mazmuni bilan bir qatorda, ularning amalda qay darajada bajarilishi bilan belgilanadi. Tadqiqotning maqsadi milliy qadriyatlarni asrab-avaylashning O‘zbekiston Respublikasidagi qonunchilik asoslarini tahlil qilish, ularni amalga oshirish bilan bog‘liq dolzarb masalalarni aniqlash va huquqiy muhofaza samaradorligini oshirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Milliy qadriyatlarni muhofaza qilishning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari

O‘zbekiston Respublikasida milliy qadriyatlarni asrashning asosiy huquqiy poydevori Konstitutsiya bilan belgilanadi. Konstitutsiyaning 4-moddasida o‘zbek tilining davlat tili maqomi mustahkamlangan, mamlakat hududida yashovchi millat va elatlarning tillari, urf-odatlari va an’analarini hurmat qilish hamda ularning rivojlanishi uchun sharoit yaratish davlat zimmasiga yuklatilgan. Ushbu norma milliy o‘zlikni saqlash bilan birga, madaniy xilma-xillikni hurmat qilishning konstitutsiyaviy asosini ham ifodalaydi. Konstitutsiyaning 61-moddasida fuqarolarning O‘zbekiston xalqining tarixiy, ma’naviy, madaniy, ilmiy va tabiiy merosini asrab-avaylash majburiyati belgilangan. Shu bilan birga, mazkur merosning davlat tomonidan muhofaza qilinishi mustahkamlangan. Konstitutsiyaning 49-moddasi esa madaniyat yodgorliklarini davlat muhofazasiga olishga doir muhim kafolatni nazarda tutadi. Demak, milliy qadriyatlarni asrash bir vaqtning o‘zida davlatning huquqiy muhofaza qilish vazifasi va fuqarolarning mas’uliyatini qamrab oladi. Mazkur konstitutsiyaviy normalarning ilmiy-huquqiy ahamiyati shundaki, ular milliy merosni muhofaza qilishni faqat ma’naviy-ma’rifiy faoliyat doirasida emas, balki huquq va majburiyatlar tizimida ko‘rib chiqish imkonini beradi. Biroq huquqiy normaning mavjudligi uning ijtimoiy natijasi avtomatik ravishda ta’minlanishini anglatmaydi. Buning uchun vakolatli organlar faoliyatining samaradorligi, jamoatchilik ishtiroki, huquqbuzarliklarning oldini olish va meros obyektlari holati ustidan muntazam nazorat muhim ahamiyatga ega.

Milliy qadriyatlarni asrashga oid qonunchilikning amaliy ahamiyati

Milliy qadriyatlarni huquqiy muhofaza qilishda 2001-yil 30-avgustda qabul qilingan “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi Qonun alohida o‘rin tutadi. Mazkur qonunchilik hujjati tarixiy, ilmiy, me’moriy va badiiy ahamiyatga ega obyektlarni saqlash, ulardan foydalanish hamda ularning tarixiy qiymatini muhofaza qilishga qaratilgan. Ushbu yondashuv moddiy merosni oddiy ko‘chmas mulk sifatida emas, balki jamiyatning tarixiy xotirasini ifodalovchi ijtimoiy boylik sifatida baholashni talab qiladi. Madaniy merosni muhofaza qilishdagi muhim masalalardan biri — saqlash va foydalanish o‘rtasidagi muvozanatdir. Tarixiy obidalardan turizm, ta’lim va madaniy maqsadlarda foydalanish ularning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatini oshirishi mumkin. Biroq bunday foydalanish obyektning asl xususiyatlariga zarar yetkazmasligi, tarixiy qiyofasi va madaniy qiymati yo‘qolishiga olib kelmasligi lozim. Shuning uchun muhofaza tadbirlarida faqat qisqa muddatli iqtisodiy manfaatlarni emas, balki kelajak avlodlarning merosdan foydalanish huquqini ham hisobga olish zarur. Milliy qadriyatlarning yana bir muhim qatlami nomoddiy madaniy merosdir. Xalq og‘zaki ijodi, urf-odatlar, marosimlar, an’anaviy musiqa, hunarmandchilik bilimlari va ko‘nikmalari xalqning tarixiy tajribasini mujassamlashtiradi. Bunday qadriyatlarni saqlash faqat ularni hujjatlashtirish bilan cheklanmaydi. Ularning tabiiy ijtimoiy muhitda davom etishi, an’ana tashuvchilarining faoliyati qo‘llab-quvvatlanishi va yosh avlod tomonidan o‘zlashtirilishi ham muhimdir. Shu ma’noda, milliy qadriyatlarni huquqiy muhofaza qilish moddiy obyektlarni saqlash bilan bir qatorda, madaniy bilim va amaliyotlarning davomiyligini ta’minlashni ham qamrab olishi kerak. “Madaniy faoliyat va madaniyat tashkilotlari to‘g‘risida”gi Qonun madaniy faoliyatni tashkil etish va madaniyat muassasalari faoliyatining huquqiy asoslarini belgilaydi.“Davlat tili haqida”gi Qonun esa o‘zbek tilining davlat tili sifatidagi maqomini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu huquqiy manbalar o‘zaro bog‘liq holda milliy qadriyatlarni saqlashning moddiy, ma’naviy va institutsional asoslarini shakllantiradi.

Xulosa

Milliy qadriyatlarni asrab-avaylash O‘zbekistonning konstitutsiyaviy-huquqiy taraqqiyoti, ma’naviy barqarorligi va tarixiy xotirasini saqlash bilan bevosita bog‘liq. Konstitutsiya va sohaga oid qonunlar milliy merosni muhofaza qilishning asosiy huquqiy poydevorini yaratadi. Biroq ushbu huquqiy asoslarning amaliy samarasi davlat organlari, ta’lim muassasalari, mahalla, madaniyat tashkilotlari va fuqarolarning hamkorligiga bog‘liq. Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, milliy qadriyatlarni huquqiy muhofaza qilish samaradorligini oshirish uchun madaniy meros monitoringini takomillashtirish, nomoddiy meros tashuvchilarini qo‘llab-quvvatlash, ta’lim va huquqiy targ‘ibot integratsiyasini kuchaytirish hamda natijadorlik ko‘rsatkichlarini ishlab chiqish taklif etiladi. Ushbu yo‘nalishlar qonunchilik normalarini real ijtimoiy natijalar bilan bog‘lashga xizmat qiladi.

Shunday qilib, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash faqat o‘tmish merosini saqlash emas, balki jamiyatning kelajakdagi ma’naviy va madaniy rivojlanishi uchun zarur shart-sharoit yaratish jarayonidir. Uning barqarorligi huquqiy kafolatlar, ijtimoiy mas’uliyat va avlodlar davomiyligining o‘zaro uyg‘unligida namoyon bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. 2023-yil 30-aprel. https://constitution.uz/

2. O‘zbekiston Respublikasining 2001-yil 30-avgustdagi 269-II-son “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi Qonuni. https://lex.uz/uz/acts/-25461

3. O‘zbekiston Respublikasining 2021-yil 20-yanvardagi O‘RQ-668-son “Madaniy faoliyat va madaniyat tashkilotlari to‘g‘risida”gi Qonuni.

4. O‘zbekiston Respublikasining “Davlat tili haqida”gi Qonuni. 1989-yil 21-oktabr. https://lex.uz/